

Petits/grans detalls per al bon «fer de mestre» d'educació infantil 0-2 anys

1. L'infant i l'adult

Els mestres hem d'aprendre a desprendre'ns de la idea que som els protagonistes de l'aprenentatge de l'infant. Cal tenir el convenciment que el protagonista del seu creixement és cada nen, i que per al nen el centre del seu interès està en la pròpia activitat i no en la de l'adult.

El mestre ha d'estar convençut que l'infant és capaç, és potent, que té força autònoma, que la pròpia acció és allò que el fa créixer, és a dir, que no aprèn tant pel que li expliquem, ni tan sols pel que veu que fem, sinó que aprèn fent, per mitjà d'allò que ell mateix fa.

Fa uns anys una mestra, alumna d'un curs d'Escola d'Estiu, em va demanar que li digués deu aspectes que considerés bàsics per a tot mestre d'escola bressol. Vaig buscar-ne deu i vaig escriure'ls. Ara els he recuperat i actualitzat.

Per al bon desenvolupament dels infants és fonamental que hi hagi coordinació entre els adults que en són responsables. Cal, doncs, mantenir una relació positiva entre família i escola. En la relació quotidiana amb els infants, el mestre ha d'evitar fer comentaris pejoratius sobre la seva família.

El nen petit necessita un tracte individualitzat, una comunicació personal directa amb la persona adulta. A l'escola bressol cal fugir

Pepa Òdena

de la massificació institucional pròpia d'una escola. Les dimensions organitzatives han de ser reduïdes, és a dir, els grups han de tenir un nombre reduït d'infants, i encara que nosaltres els considerem com a grup, hem de pensar que és una idea, la de grup, que ells no tenen. La relació amb la criatura ha de ser de tu a tu.

L'infant ha de tenir un adult de referència, una o dues persones, sempre les mateixes, amb les quals establir una relació permanent, de confiança i de seguretat.

2. Contacte corporal

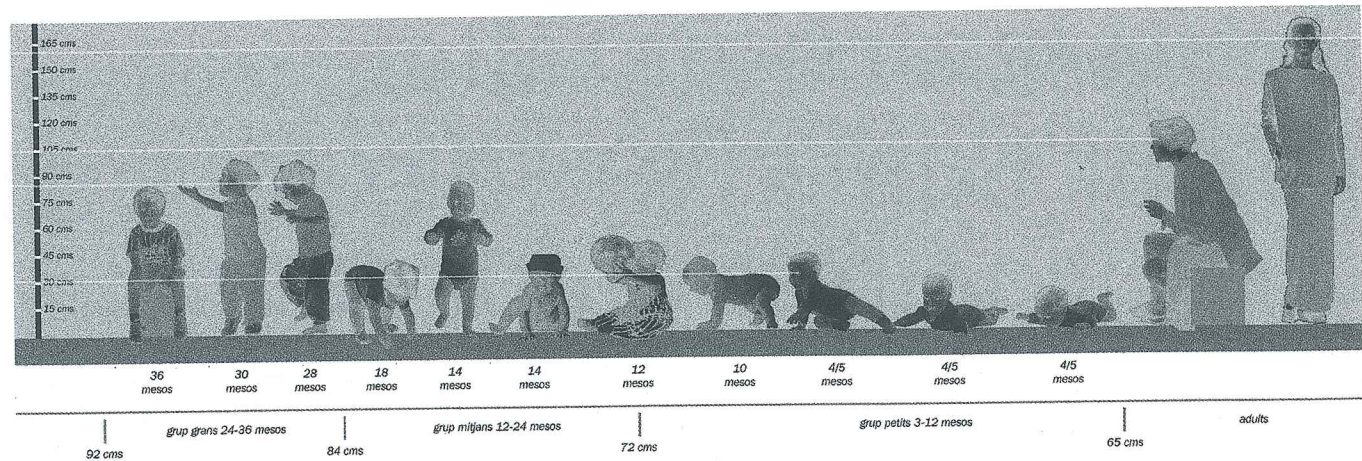
La vida amb infants petits demana un contacte corporal freqüent. De

la qualitat de l'aproximació al cos de l'infant en depèn la confiança amb l'adult i la seva seguretat emocional. Les ocasions de contacte són moltes, la rebuda al matí, el moment de vestir, de menjar, del canvi de bolquers o quan el deixem al llit..., moments que han de ser satisfactoris. Cal ser molt curós en aquest tema, respectant l'infant fins al màxim. La delicadesa en els gestos i en les activitats de «manipulació» per part de l'adult eviten la brusquedat i les presses, i proporcionen a l'infant un sentiment de seguretat física i afectiva. De la manera com es fa aquest contacte, en depèn que l'infant estigui més o menys satisfet i s'obri, o no, a la

relació amb aquell adult concret. El mestre ha de vigilar la pressió que exerceixen les seves mans adultes sobre la pell de l'infant. Per exemple, ha d'evitar les esgarapades amb les ungles llargues o mal tallades, ha de vigilar els «complements» decoratius que du a sobre –braçalets, anells...–, que poden produir esgarrinxades involuntàries. Convé recordar que les presses amb què es resolen les situacions de contacte són una mala companyia. I que l'infant se sent segur quan està atès i se li parla explicant-li què s'està fent amb ell en aquell moment.

3. La mirada

Perquè un infant entengui que parlem amb ell cal complicitat, amb encreuament de mirades. L'adult ha de poder veure la cara del nen, i el nen, la de l'adult, i per això hem de tenir en compte l'alçada de les dues persones, infant i adult, la distància que hi ha entre els ulls dels dos interlocutors, l'edat i la postura que ambdós adopten.¹ Mentre s'està en contacte físic amb el nen o la nena, cal parlar-li. Si li expliques què estàs fent amb ell, ja estàs convidant-lo que et miri. Perquè t'entengui s'ha d'esperar a estar segur que et mira i t'escolta. Però aquest contacte no

*La mirada i l'alçada de les persones.
Dibuix de Marta Elias (2003)*

se li ha d'exigir («Mira'm!»), sinó que se li ha de suggerir i procurar que ho faci voluntàriament. Per això l'adult s'ha de situar respecte a l'infant en una positura que faciliti l'encontre dels dos rostres.

4. Condicions ambientals

Als infants, els convé un ambient de serenor i calma per tal de sentir-se tranquils i a gust en el lloc on són. Ambient sonor. A la sala dels infants petits, el soroll no ha de neguitejar. Cal evitar els plors, els crits i les estridències dels infants. L'adult ha d'actuar de manera que el nen no hagi de plorar per expressar-se i, si plora, en lloc de silenciar-lo ha de buscar la causa del plor i resoldre el problema. A

l'espai dels infants només s'han de sentir les seves veus i el soroll del material que manipulen.

Amb la intenció de respirar tranquil·litat, a vegades es posa una música de fons, relaxant, però això, en lloc d'ajudar, distorsiona l'activitat i distreu l'atenció dels petits.

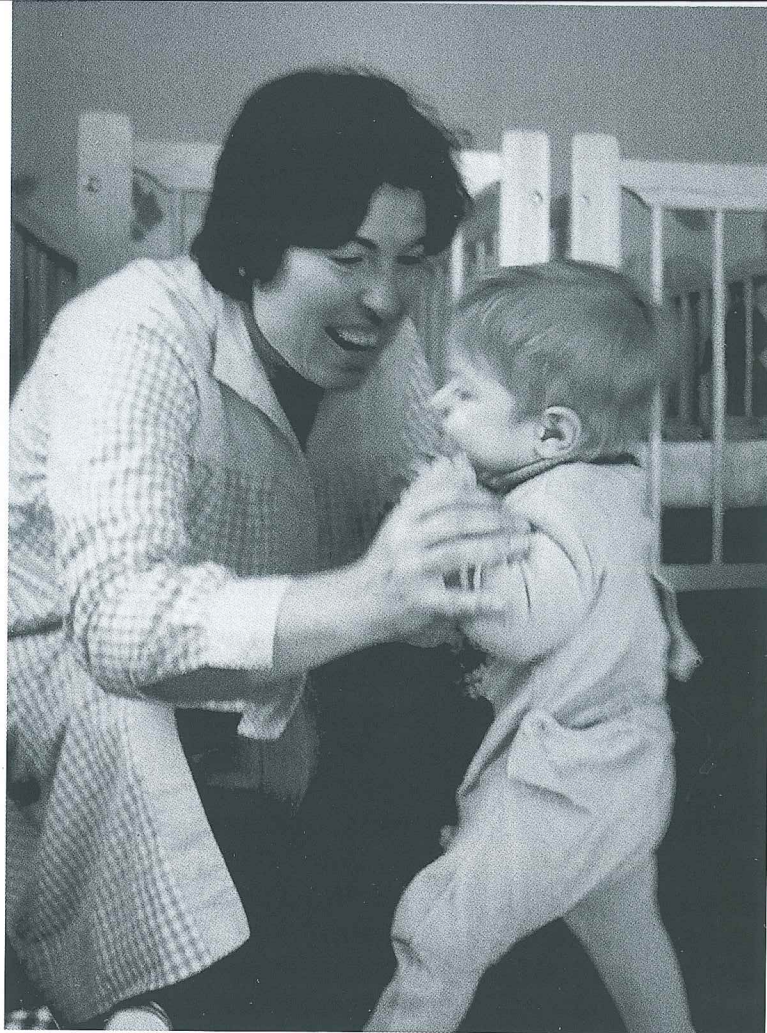
5. La veu

Els infants no se senten grup; per això han de ser considerats i tractats individualment. La persona adulta no els ha de parlar a tots alhora perquè, si ho fa, cap nen se sent al·ludit; sí que ho pot viure com una música de fons que no entén i més aviat el molesta, però no pensa que vagi per ell. Cal, doncs, proximitat física: l'adult parla a cada infant cara a cara, amb veu suau i mirant-lo. La veu adulta no plana per sobre dels

altres nens, no envaeix l'espai auditiu de la sala on estan situats. És important que el nen o la nena a qui es parla entengui que el que està dient l'adult és a ell a qui li diu. A mesura que els infants es van fent grans i es van adaptant a la situació de convivència amb els altres companys, l'adult a estones pot adreçar-se a un petit grupet de dos o tres infants alhora, assegurant-se que tots l'escolten.

6. L'ambient. moviment i quietud

Per a un ambient de serenor cal que els moviments siguin reposats, els de les mestres i els dels nens. Els infants, per naturalesa, es mouen, i a cada etapa de la seva vida ho fan d'una manera diferent. Cal que l'espai on conviuen estigui preparat per a les seves necessitats de moviment. La mes-

A dalt, acollint els primers passos d'un nadó (1981). A la dreta, celebració de la festa de Santa Cecília, patrona de la música, amb els infants a l'escola bressol. (1994).

tra també es mou. Els seus desplaçaments han de ser molt mesurats, pocs i suaus, i així els infants adquireixen més seguretat. Hi ha mestres que es passen tota l'estona a peu dret, i van d'una banda a

l'altra de la sala atenent totes les incidències, tota mena de situacions que la majoria de vegades són previsibles i evitables. No és gaire freqüent veure mestres a l'escola bressol que estiguin assegudes mentre els nens fan activitats; no obstant, seria convenient que, en un racó de la sala des d'on es pogués dividir tot l'espai, hi hagués un seient: una catifa, un

coixí, un puf, una cadira baixa..., i un petit moble o prestatge, on, quan li fos necessari, la mestra pogués deixar el que té a les mans i romandre asseguda el màxim de temps possible. D'aquesta manera, quan una criatura s'hi volgués acostar, per refugiar-se d'algun company molest, o simplement per ser acollit, li seria més fàcil girar la vista cap al lloc de la mes-

tra, o anar-hi, perquè sabia on trobar-la. Quan la mestra es mou molt, el nen la busca i no la troba, llavors se sent indefens i poc emparat. En una senzilla recerca que es va fer en una escola bressol de Barcelona,² es va comprovar que l'ambient del grup era molt més tranquil quan la mestra estava asseguda una estona llarga, tot i que les mestres van confessar que els havia costat una mica d'esforç romandre quietes pel fet de que no havien previst suficientment les situacions on els caldria desplaçar-se per resoldre qüestions previsibles i evitables.

7. Seguretat i salut

Les activitats quotidianes són les fites que emmarquen el ritme del temps de l'infant a l'escola bressol: alimentació, descans i higiene personal. La resta de temps s'omple amb les activitats de joc.

En totes les activitats, els objectes a l'abast dels infants han de garantir la higiene i l'absència de perills, condicions necessàries per a la seva salut física i emocional.

L'equipament i els objectes amb què conviuen els infants han de ser segurs. Amb l'afany d'exploració que tenen els infants, no podem córrer el risc d'imprevistos. Si un objecte no ens sembla prou segur

val més que no el deixem al seu abast si no podem supervisar-lo contínuament.

Cal observar l'actitud de cada infant, que indica la seva seguretat emocional. La desgana a l'hora de menjar, la manca d'iniciativa en l'ús dels objectes de joc, o la inactivitat, per exemple, poden ser signes que manifestin algun problema de salut o d'inadaptació. Cal compartir-ho amb la família, informant, però respectant al màxim els seus punts de vista.

8. L'activitat

L'activitat de joc la major part del temps és lliure, qui fa l'activitat és l'infant. La mestra només fa l'oferta del material, una oferta àmplia i diversificada, amb material suficient per a tots, ric i variat, i ells són els qui trien i decideixen què fan amb el material que han trobat al seu abast. Observar els diferents interessos dels infants permet a la mestra decidir què ofereix la propera vegada, així pot preparar i variar periòdicament, segons l'ús i l'interès que ells demostren.

El material no ha d'estar constantment a la vista dels nens i les nenes, no s'ha d'oferir sempre el mateix material. Hi ha objectes que «desapareixen» i tornen a aparèixer

al cap d'un temps. Aleshores susciten un nou interès. Un infant pot utilitzar un mateix material amb diferents finalitats en moments diferents de la seva evolució. Convé, doncs, tenir un «magatzem» on descansi tot el material en espera de ser ofert quan convingui. És una bona ocasió per revisar-lo, netejar-lo i arreglar-lo si cal.

Però no sempre hi ha aquest ambient de pau i de tranquil·litat que permet a cadascú estar positivament ocupat fent el que li plau. A vegades l'ambient del grup s'enrereix, l'atmosfera de calma a la sala es capgira. És aleshores quan intervé l'acció de la mestra per retornar la tranquil·litat als infants i dirigeix una activitat. Pot fer-ho amb tots els nens o només amb un petit grupet, els qui estan més excitats, i deixar que continuïn tranquil·lament els altres, que estan ocupats sense problema. Pot cantar una cançó, explicar un conte, acompanyat, o no, de gestos i moviments, o bé suggerir qualsevol altra activitat adequada a l'edat i al moment en què apareix la situació de neguit.

Convé recordar que, especialment en el primer any de vida, o quan els infants comencen a explorar els objectes, ho fan amb tot el cos, amb les mans, amb els peus, i

sobretot amb la boca, que és la zona del cos més desenvolupada per al tacte. Cal, doncs, permetre que es portin les coses a la boca, actitud que moltes vegades crea un problema a l'adult perquè pensa que el nen es pot fer mal, li ho prohibeix: «No, a la boca no!». És per això que, per evitar qualsevol problema, no sols el material ofert ha de ser segur, sinó que la mestra no ha de perdre de vista en cap moment l'acció de cada un dels infants.

Amb el pas del temps, cal també remodelar l'espai i canviar la distribució dels materials en consonància amb el creixement del grup.

9. Detalls de vida quotidiana

Cal donar a les «petites coses» de cada dia la importància que mereixen i tenir en compte els detalls que dignifiquen l'infant, com:

- No tolerar que porti una sabata descordada, o un vestit trencat.
- En agafar-lo en braços, evitar la brusquedat de moviments i les presses.
- A l'hora de menjar, tenir en compte la quantitat que cada un pot assumir. No forçar l'infant a menjar més del que pot i no fer mai del menjar un motiu de lluita. Quan mostra desgana, esbrinar-ne les causes.

- Afavorir el descans al màxim, deixant dormir a cada criatura tot el temps que necessiti. No posar-la a dormir mai amb sabates. Assegurar que duu roba còmoda i que té la temperatura ambiental adequada, que no passa fred.
- En el canvi de bolquers, no distreure'l amb una joguina sinó parlar-li del que se li està fent i demanar-li col·laboració.

10. Dues regles d'or: estabilitat i regularitat

Dos aspectes essencials que conformen la seguretat emocional dels infants dins la petita col·lectivitat que és l'escola.

Cal vetllar sobretot perquè siguin *estables les relacions humanes*. Quan es forma un grup nou, s'ha de procurar mantenir-lo amb els mateixos infants tot al llarg de la seva estada a l'escola bressol. El nombre de membres del grup es pot ampliar, per exemple si arriba un nen nou, però no separant infants d'un grup ja constituït. Com també cal continuïtat de la mestra que se n'ocupa. Aquesta esdevé la persona de referència per a cada un dels infants del grup i avança amb ells cada curs. Un infant petit encara no seria capaç d'entendre per què se l'allunya de la

A dalt, al balcó de l'escola bressol (1981) amb el grup dels més petits conversant amb la gent que passa pel carrer. A baix, A l'Institut Lóczy de Budapest, en una sessió de formació amb Anna Tardos i Eva Kalló (1988).

«seva» mestra i dels «seus» companys. Per això no hi ha mestres especialistes en primer, segon o tercer any de vida, sinó mestres especialistes en educació d'infants petits.

Continuïtat de l'espai de vida.

Es pot mantenir la mateixa sala durant els tres anys d'estada del grup a l'escola bressol, l'equipament es varia al ritme de creixement de les necessitats infantils, però roman el mateix espai, aquest és un factor de seguretat: l'espai propi.

La regularitat és imprescindible en tots els actes essencials de la vida en grup. La noció de temps s'aprèn amb la regularitat. La repetició sistemàtica d'un mateix fet permet aprofundir-ne el coneixement. El temps no es percep amb els sentits sinó a través del moviment, de la pròpia activitat. El pas del temps s'aprèn amb els fets que es repeteixen diàriament d'una manera similar. Cada dia va a l'escola, juga, menja, troba els mateixos companys, la mateixa mestra. El llenguatge adult corrobora aquestes seqüències, «avui», «demà», «ahir vas fer»..., i ajuda que el nen es formi el concepte de temps.

Cal respectar els horaris, sobretot els que marquen les activitats essencials del dia, l'alimentació, son, higiene i joc. Cal regularitat en els criteris d'actuació davant situacions similars. La regularitat no significa inflexibilitat, al contrari, amb els infants s'ha de ser regularment flexible.

Per això és important que els membres d'un equip de mestres adoptin unes mateixes maneres d'actuar davant situacions concretes. En aquest tema, a les escoles convindria que hi hagués un mitjà molt clar per actuar de manera coordinada tots els membres de l'equip de l'escola, i especialment haurien d'incloure en aquesta coordinació les persones que fan suplència, que han de conèixer els criteris de l'escola i saber aplicar-los. ■

Pepa Òdena, mestra de mestres.

Notes

1. *La mirada i l'alçada de les persones.* Dibuix de Marta Elias extret de *Projecte d'escola bressol al Comú de Sant Julià de Lòria (Andorra)*, Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2003.
2. ÒDENA, P., i equip de l'Escola Bressol «El Cargol»: *On ets? El nen petit busca el mestre*, Barcelona: Ajuntament-Patronat Municipal de Guarderies, 1986 (col·l. Apunts d'Escola Bressol, núm. 2).